

Subject: Ang. Min kommentar till Nivala - sem.

Några reflektioner kring CPE / Norra LandsbygdsLänken - NordBruks / seminarierna i Nivala den 13 mars och Ås den 14 mars 1999

Oron för det regionala jordbrukets framtid i de norra delarna av EU verkar vara betydligt större i Finland än i Sverige. Åtminstone att döma av en jämförelse mellan CPE- seminarierna i Nivala (13 mars) och Ås (14 mars).

"Därom kan jag ge besked,

om ni så vill, ty jag var med."

- sagt med ett citat ur J. L. Runebergs Fänrik Stål.

Oron handlar naturligtvis i första hand om hur man med den redan idag svaga ekonomin skall i framtiden klara ännu stramare ekonomiska ramar där den allt dominerande lösningen som anbefalles är standardkonceptet / storleksrationalisering och effektivisering Där effektiviseringen i allmänhet består i högre mekaniserings-grad / färre människor på gården - mer av insatsvaror inköpta utifrån /allt mindre del av slutprodukten framställd på platsen och man fjärrar sig allt mer från det förment eftersträvansvärda kretsloppet. Storleksrationalisering och effektivisering predikas idag lika intensivt i Finland, som det gjorts i decennier i Sverige.

Som Lantbruksstyrelsens GD / Ingvar Widén sa vid Lantbruksveckan 1970 "det största problemet blir att skaffa mark" - där budskapet var / "storleksrationalisera eller dö blir 70-talets melodi." Den melodin behåller än idag sin plats på "svensktoppen" och det mål som borde varit dödens alternativ (att någon gång bli tillräckligt stor) tycks vara lika ouppnåeligt för dagens bonde som det mål en gång var, som en av antikens mera kända kreaturshållare /Sisyfos /försökte uppnå.

Om man för ett ögonblick lämnar framtiden därhän och ser till dagsläget borde rimligen oron för ekonomin i jordbruket vara mångfalt större i Sverige än i Finland. Då ju driftsöverskottet räknat per hektar / enligt den "Björkska utredningen" (SOU 1997:167) är "mångfalt" mindre i Sverige än i Finland och att en avlyft "ryggsäck" (de svenska sårskatterna på el, diesel, konstgödsel och bekämpningsmedel) bara förbättrar de svenska siffrorna ytterst marginellt.

Förvisso fick Finland i avtalet med EU en del särregler som ger finska staten rätt att under en övergångsperiod ge nationellt stöd till det finska jordbruket, men det stödet förklarar på intet vis de stora lönsamhetsskillnader som den Björkska utredningen redovisar till svenskt förfång. Och då är det frestande att återkoppla till "melodier man minns" och erinra sig att det, innan Sverige tog 1967 års jordbrukspolitiska beslut, förekom samtal mellan de nordiska regeringarna om en gemensam nordisk jordbrukspolitik, men där Sverige drev rationaliseringslinjen så kompromisslöst att Finland och Norge inte kunde gå in i det "samarbetet." De ansåg istället att totaleffekten för hela landsbygden måste beaktas och ville inte adoptera den svenska modellen, som gynnade en utveckling mot "animaliefabriker", som de sa. Och så har det ju också blivit och den utvecklingen är väl just nu på väg in i en accelerationsfas.

Trots den enligt svenskt 60-talssynsätt - rätta vägen / storleksrationalisering, som vi envist sedan dess drivit och alltjämt tror på, har finska bönder, med sin tidigare (fram till EU-inträdet) småskalighetssatsning, en lönsamhet - ett driftsöverskott, uttryckt i ett nyckeltal per hektar, som är i runda tal fem gånger större än den svenska bönder har idag (SOU 1997: 167) Och än en gång /skillnaden kan omöjligt förklaras enbart med Finlands gynnsammare EU-avtal. Den synnerligen anmärkningsvärda skillnaden i lönsamhet mellan finskt och svenskt jordbruk borde ju vara av betydligt högre angelägenhetsgrad att diskutera i Sverige än "ryggsäcken", där det ju inte råder minsta oklarhet om vad som ligger i den, utan där det mera handlar om efter vilka principer och med vilken trovärdighet man från olika håll är beredd att stå för borgen i skrivningen "världens renaste." Huruvida det är staten eller "frasmyntharna" som har en pantsatt heder att försvara i det sammanhanget kunde ju t.ex. vara en intressant fråga att bena ut /beneficium ordinis? (i vilken turordning man kan kräva att borgensmän /löftesmän står för sitt åtagande)

Det är egendomligt att det är så svårt att få debatten om orsaken (orsakerna) till den, milt sagt, enorma lönsamhetsskillnaden, som föreligger mellan finskt och svenskt jordbruk, på bordet i Sverige. Finns här en "gravad hund"? som Refat el Sayed så underfundigt uttryckte sig i något sammanhang. Skulle kanske hela rationaliserings"axiomet" komma att förlora sin sanningsstatus om man synar korten.

Hursomhelst har naturligtvis finnarna all anledning att känna oro inför framtiden. Här har Finland i 30 / 40 år drivet en "felaktig" rationaliseringspolitik och medvetet hållit igen på storlekssatsning, vilket gett till resultat att lönsamheten per hektar kuriöst nog är fem gånger större än i Sverige, som aldrig tvekat om vilken den rätta vägen är. Nu tvingas också de finska bönderna in på den rätta vägen och med Sverige som facit förstår jag deras oro - för vart detta - inte minst med beaktande av då t.ex. siffrorna i SOU 1997:167 - riskerar att leda till för deras del.

Andra orsaker till vad jag, som gäst i Finland och naturligtvis helt subjektivt, upplevde som en större oro för jordbrukets överlevnadsmöjligheter än den jag tycker mig förnimma i Sverige kan man möjligen finna i Finlands starkare närminne av krig och svält och med vilken möda man t.ex. placerade en stor del av de 400 000 kareler, som blev etniskt utrensade från Sovjetunionen efter kriget, som småjordbrukare inom landets nya, snävare gränser, något som ju t.o.m. bidrog till ökad småskalighet.

Betydelsen av att ha nära tillgång till och lokalt inflytande över något så livsviktigt som livsmedel ser ut att värdesättas högre i Finland (och för övrigt även inom resten av EU) än i Sverige, vilket kanske har en del av sin förklaring just i att vi saknar tidsnära erfarenhet av krig. Det förhoppningsvis sista / men det är kanske bäst att gardera med senaste - krig som Sverige deltog aktivt i var ju för övrigt det som tilldrog sig mot Ryssland i Finland 1809 och där det svenska minnet från det kriget huvudsakligen är bevarat i Runebergs - Fänrik Ståls sägner. Förutom personliga minnen har finnarna minnen från sitt senaste krig dokumenterade i sådana verk som t.ex. Väino Linnas / Okänd soldat, innehållande en, helt annan realism än den som skildras i sägnerna.

På grund av den flygledarstrejk, som pågick i Finland under februari / mars, uppstod bekymmer om hur CPE-deltagarna /Ada Fischer och Nico Verhagen - skulle ta sig till seminariet i Nivala, eftersom det under pågående strejk endast gick flyg till Helsingfors. Som en alternativ resplan, men med förhoppning om att strejken skulle vara löst innan dess, fanns flyg till Umeå /färja till Vasa /bil till Nivala. Ett annat hinder som kom i dagen när vi botaniserade i alternativa resvägar och som motverkar möjligheterna att förlägga gemensamma nordiska aktiviteter norr om 62 breddgraden är de begränsade möjligheterna till kommunikation på tvären i norr.

Strejken fortsatte och efter vissa turer, med spekulationer om risken för eventuellt igensnöade vägar och risken med ren och älg på vägarna, blev kompromissen den att Ada Fischer tog tåget från Helsingfors och undertecknad mötte Nico Verhagen med bil i Umeå och färjetransport till Vasa. Vi körde fel ett par gånger på väg mot Nivala, där vi vid något tillfälle befann oss vara på väg mot Saarijärvi (som inte ligger så långt från Nivala) möjligen undermedvetet styrda av sinnebilderna av den finske bonden /bonden Paavo: "Högt bland Saarijärvis moar /bodde / bonden / Paavo!" Efter att mitt i natten ha stoppat en bil för att fråga om vägen och efter att av de hjälpsamma bilisterna ha blivit lotsade till rätt väg, nådde vi Nivala någon gång vid 2 / 3-tiden seminariedagens morgon. Ada Fischer hade anlänt med tåget kvällen innan. Åk tåg!

Fördomen, att finnar skulle vara tystlåtna och reserverade, vilken tycks vara allmänt spridd över Europa, blev rejält vederlagd under seminariet och kommenterades efteråt av Nico Verhagen med orden: "Jag som trodde finnar var tystlåtna och reserverade!"

Tyvärr fick Nico och jag lämna seminariet i Nivala något före utsatt tid för att hinna med färjan i Vasa (drygt 200 km) och vidare med bil till Ås (ytterligare knappt 400 km från Umeå). Som det nog ofta brukar vara tycker man att det är som mest intressant precis när man tvingas bryta. Litet synd att ett sådant möte, som det investeras så mycket restid i och där det finns så mycket erfarenheter att byta, bara kan läggas upp för en dag. I och för sig är det knepigt nog att ordna medfinansiering för bara en dags sammankomst när det berör grupper och ämnen där agendan formuleras av gräsrotter och inte av en etablerad elit och där marknaden och kommersiella intressen inte finner ett rakt samband mellan investering och avkastning från densamma.

För mig personligen var den investerade restiden inget att beklaga, i just det här fallet, då den under de 1 400 km + färja (Umeå /Vasa /Nivala, Nivala /Vasa / Umeå / Ås, Ås / Umeå.) gav tid till mycket kunskapsberikande diskussioner med Nico Verhagen. Efter ungefär 12 timmars oavbruten restid från Nivala, med ganska täta förarbyten mot slutet av resan, anlade vi till inkvarteringen på Birka folkhögskola i Ås klockan fem på morgonen den 14 mars.

Även om förståelsen för nödvändigheten av att varje land bör ha en egen livsmedels-produktion också i primärledet ser ut att vara större i Finland än i Sverige /åtminstone subjektivt sett / så förekommer naturligtvis samma typ av påhopp mot

bönderna i den finska pressen som i den svenska. Påhopp som beskyller bönderna för att utnyttja EU:s stödsystem ("bidragssystem") till det yttersta, att de fuskar, att de i huvudsak utgör en ekonomisk belastning för samhället o.s.v.

Och precis som i Sverige tar många bönder mycket illa vid sig av detta och känner sig oerhört kränkta. Allrahelst i de fall då EU-medlemsskapet inte alls inneburit någon ekonomisk förbättring, vilket väl i stort sett kan sägas gälla generellt för jordbruket i Finland och för en stor del också för det svenska jordbruket. Och då många bönder dessutom kanske t.o.m. röstat nej till EU, vilket torde varit vanligare bland bönder i Finland än i Sverige och vanligare i norr än i söder / precis som i Sverige. Antingen har bönderna i Finland lägre toleranströskel än bönderna i Sverige eller också är vi längre vanda vid påhopp, för jag har då inte sett den frustration och ilska, som ojusta påhopp av det slaget skapar, kanaliseras i t.ex. litteraturen på samma sätt i Sverige som den gjort i Finland.

För att exemplifiera detta skulle jag efter en kort bakgrundsbeskrivning vilja låna några rader ur en av Arto Paasilinnas senaste böcker med en förvisso uppbyggd historia / men fullt tänkbar /kanske med tiden också i Sverige/ som på ett kanske typiskt finskt, drastiskt sätt, med en sorts obarkad humor, beskriver vilka vägar frustration kan söka sig och vad det kan sluta med när måttet rågas.

Bonden Heikki Mäkitalo, som hela livet arbetat i sitt anletes svett, tog illa vid sig av de beskyllningar som med jämna mellanrum dök upp på tidningarnas ledarsidor och där bönderna beskylldes för att bringa landets ekonomi på fall. Hade det inte funnits några bönder hade EU-medlemsskapet varit lättare att hantera sas det, "men när man nu går och dras med dessa bonddjävlar så kommer det att stå landet dyrt."

"Det är ingen dålig skuldbörda som läggs på våra skuldror sa sig Heikki Mäkitalo bittert. Jag har förstört min hälsa på det här hårda jobbet och detta är tacken."

"Väck med alltihopa /finska staten och jag skall bli kvitt!"

Han släppte ut sina kreatur, brände ner husen, jämnade allt med marken och lämnade orten. Följden av hans tilltag blev, som man kunde förvänta, en polisanmälan och en utredning av fallet tog vid. "Undersökningskommisionen avslutade sin redogörelse med följande sammanfattning:

1. Det Heikki Mäkitalo och dennes hustru Anna tillhöriga fronthemmanet Lyckohärden, reg. nr 1:200, konstateras vara totalförstört.
2. Förstörelsen har genomförts på ett sätt som vittnar om noggrannhet och sakkunskap. Ingenting har lämnats orört, skövlingen är total.
3. Tack vare skövlingen har skogsarealen försatts i ett skick som skapar de gynnsammaste betingelser för naturlig skogsförnyelse.
4. Hela byggnadsbeståndet är jämnat med marken, varmed man sörjt för att det aldrig kommer att bli tal om grundrenovering av förfallna hus, eller något byggnadsunderhåll över huvud taget.
5. Åkrarna är försatta i permanent träda och slutgiltigt paketerade, så att de inte åsamkar samhället några som helst kostnader.
6. Med hänvisning till uppgifterna ovan konstaterar vi, att ägarna till det berörda hemmanet har gjort folkhushållningen en ovärderlig tjänst, varför de inte bör drabbas av några som helst rättsliga åtgärder. Finska staten har inga fordringar på dem. Tvärtom torde de i något lämpligt sammanhang bli föremål för en konkret hedersbetygelse i form av en minnesgåva, exempelvis en husbondevimpel eller motsv."

Den här lustifikationen kanske är litet malplacerad i en kommentar till ett seriöst planerat och genomfört seminarium, men det tar jag själv på mig kritiken för. Och jag tror faktiskt att tankar av det här slaget under senare år passerat flera än min och Paasilinnas högra hjärnhalvor och jag tycker att det ändå på något sätt fångar ett stämningsläge som man ofta känner av när man inte bara rör sig bland 20 procentarna. Men eftersom det utgått ett påbud att negativa tankar är förbjudna ("nu får det vara nog med gnället från bönderna") så vågar väl ingen skämta om sådant i Sverige, än om det är just är skämt, visserligen med en allvarlig underton. Samtidigt skulle det kunna ha en terapeutiskt positiv verkan om frustration tilläts kanaliseras på ett så här litet förryckt sätt. Åtminstone på mig har ställföreträdande spektakel av det här slaget en välgörande inverkan som tryckutjämnare och säkerhetsventil.

För att stävja ordflödet rundar jag av med att konstatera att det är oerhört svårt att vaska fram hela och hållbara svar på alla de frågor som sådana här möten reser och man återvänder hem, oftast med ännu fler frågor, och med få svar, men med nya infallsvinklar. Möjligen förhåller det sig med sådana här möten precis som med resan att det inte är målet, som är resan värd, utan själva resan. Och värda var mötena / och värd var resan!

Värdar var CPE, Norra LandsbygdsLänken och [NordBruk](#)

Hans Röös